

DOI: 10.2478/clb-2022-0004

**POETICA NEMĂRGINIRII ÎN *POEMELE LUMINII*:
TRANSCENDENȚĂ ȘI INTERIORITATE**

Olivia Maria Necșa

Universitatea de Vest din Timișoara
olivia.necsa01@e-uvt.ro

Abstract

The aim of this work is to analyze and interpret Lucian Blaga's volume called "Poems of light" (Poemele luminii). The conquest of the outer infinity and the transposition to the inner, existential universe represent the points of interest that are going to be explored. In Blaga's works, it seems that the soul knows no limits, but it cannot conquer infinity if it does not give up its physical existence, its chemical matter. The study will therefore depict several stages in achieving infinity, from the spatial perspective, to the abstract, spiritual one, considering also the dualistic view that the poet has on the various manners of erasing limits. Giving up on "being" in order to reach "feeling" represents the main act of courage that the lyrical voice assumes with the help of the strongest emotion: love.

Keywords: infinity, limit, self, duality, love.

„Ceva este în măsura în care are hotare”, notează G. Liiceanu (22) în volumul „Despre limită”. Ceva sau *cineva* dobândește formă, se încheagă numai în interiorul unor limite. Individualitatea este, așadar, consecința cunoașterii acestor *marginii* ale *ființei*. În același timp, eul este mereu tentat să treacă *dincolo* de margine, să iasă din propria finitudine, să realizeze

actul de transcendență. Această conștiință de *sine* și de *dincolo de sine* se acutizează în modernitatea ce pune mereu limita sub semnul întrebării.

În studiul de față, ne vom folosi atât de afirmațiile lui Michel Piclin despre transcendență (reluante de Eugen Todoran (1981-1983) în *Lucian Blaga. Mitul poetic*), cât și de cele ale lui Gabriel Liiceanu (1994) despre limită, pentru a analiza poetica nemărginirii în volumul blagian „Poemele luminii”.

Deși, aparent, nu este cel mai ofertant din punctul de vedere al căutării hotarelor ființei, volumul este relevant pentru expansiunea de sine a eului și tocmai prin impunerea debutului ca limită a creației, pentru că „Apariția hotarului [...] echivalează cu actul de naștere al ființei.” (Liiceanu 22).

La Blaga, cucerirea nemărginirii devine o temă axială și se dezvoltă în câteva trepte specifice, pe care le vom detalia. Datorită conștiinței transcendentului, lumea materială rămâne în planul secund al universului poetului, iar infinitul cucerește spațiul interior, oferind, așadar, nelimitarea sufletească și spirituală.

Cuantificând ocurențele și contextele în care apar câțiva termeni-cheie din sfera *nemărginirii*, vom devoala o etapizare a modurilor de atingere a nemărginirii în lirica de debut a lui Blaga: de la infinitul exterior, desfășurat spațial, respectiv temporal, la infinitul interior și abisalul uman, care este apanajul redempțiunii pe cale spirituală sau erotică.

Ne îndreptăm, pentru început, către lexemele care sunt preponderent asociate cu nemărginirea spațială. Astfel, regăsim în „Poemele luminii” cuvinte precum *nemărginire* (trei ocurențe), *zare* (patru ocurențe), *imens* (o ocurență), *mare* (șapte ocurențe ca element substantival). Primul termen amintit este și cel mai relevant: „o, stelelor nici voi n-aveți/ în drumul vostru nici o țintă,/ dar poate tocmai de aceea cuceriți nemărginirea.” (*Stelelor*). Ilimitatul este aici numai apanajul cosmicului, însă în

Dar munții – unde-s eul cunoaște energia impetuoasă a acestuia: „Eu am crescut hrănit de taina lumii/ și drumul meu îl ține soarta-n palme,/ nemărginirea sărutatu-m-a pe frunte/ și-n pieptu-mi larg”. Metafora personificatoare este doar preambulul pentru ceea ce întâlnim în *Vreau să joc!*, unde descoperim reprezentarea caracterului dinamic al lui *transcendere* (Piclin: 9). În acest poem, eul poetic vrea să taie prin ceața infinită pentru a se contopi tocmai cu aceasta: „Pământule, dă-mi aripi:/ săgeată vreau să fiu, să spintec/ nemărginirea,/ să nu mai văd în preajmă decât cer,/ deasupra cer,/ și cer sub mine”. Dacă „Un lucru este prin identitatea pe care i-o conferă propriul hotar: căci datorită acestuia el este acest lucru inconfundabil, și nu un altul. El are acum o formă care îi aparține doar lui și el este în virtutea acestei forme chiar.” (Liiceanu 22), *forma* eului devine aici chiar ilimitatul fără formă. Paradoxal, de vreme ce „cunoscându-ne limitele, confruntându-ne cu rețeaua infinită a misterelor deschise nu avem decât să acceptăm «conversiunea transcendentă»” (Vidam 318). Conversiunea către acest amorf al începuturilor din versurile blagiene confirmă spusele lui Ion Pop (15), care notează că ele sunt „o mărturie a pornirilor «stihiale» încă neordonate de vreo geometrie cosmică”.

Același sentiment al destinului creator este postulat și în *Eu nu strivesc corola de minuni a lumii*, accentuându-se existența într-un mister – „așa îmbogățesc și eu întunecata zare/ cu largi fiori de sfânt mister” – sau în *Lumina*: „O mare/ și-un vifor nebun de lumină/ făcutu-s-a-n clipă:”. Dimensiunea recuperatoare și o nostalgie a începuturilor sunt prezente în *Lacrimile*: „Când izgonit din cuibul veșniciei/ întâiul om/ trecea uimit și-ngândurat prin codri ori pe câmpuri,/ îl chiniau muștrându-l/ lumina, zarea, norii – și din orice floare/ îl săgeta c-o amintire paradisul –/ Și omul cel dintâi, pribeagul, nu știa să plângă.”, dar și în *Inima*: „atunci îmi cântă/ că lutul ei a fost odată un potir de lotus,/ în care a căzut o lacrimă curată ca

lumina/ din ochii celui dintâi sfânt și mare visător/ care-a simțit îmbrățișarea veșniciei”. Aruncarea în terestru, pierderea infinitului spațial și temporal configurează destinul eternului străin de lume, care nu își poate exterioriza tragicul sau așteaptă ca orizontul să i se închidă: „Aștept să îmi apună ziua/ și zarea mea pleopa să-și închidă” (*Mi-aștept amurgul*). În același registru regăsim *imensitatea* în poezia *Melancolie*: „Și altoită pe ființa mea imensa lume/ cu toamna și cu seara ei/ mă doare ca o rană”. Temporalitatea este resimțită aici drept greutate, inversiunea arată inclusiv apăsarea eului care încearcă să păstreze rămășițele, rodul originarului. Acestea vor fi ipostaziate și în *Pax magna*: „De ce-n aprinse dimineți de vară/ mă simt un picur de dumnezeire pe pământ/ și-ngenuchez în fața mea ca-n fața unui idol?/ De ce-ntr-o mare de lumină mi se-neacă eul/ ca para unei facile în văpaia zilei?”.

Termenul *veșnicie* (cu toate formele acestuia) este mai bogat în ceea ce privește numărul de apariții, regăsindu-se de nouă ori pe parcursul volumului. Registrul infinitului exterior este figurat și aici preponderent: în *Lacrimile, Dar munții – unde-s*, menționate anterior, dar și în *Veșnicul*: „Nedumirit îl cauți și dibuind în întuneric/ i-adulmeci urma-n tine ori în slava lumii,/ [...] Un vâl de nepătruns ascunde veșnicul în beznă.”. Timpul nemărginit apare în *Pax magna*: „Pesemne – învrăjbiți / de-o veșnicie Dumnezeu și cu Satana/ au înțeles că e mai mare fiecare/ dacă-și întind de pace mâna”. Poemul aduce în discuție coincidența contrariilor, imposibilitatea de a separa antinomiile. De altfel, Blaga redă cu ardoare caracterul echivoc și metamorfic a ceea ce înseamnă infinit, dar și împlinire, făcând referire la planul fizic, exterior, la cel interior, dar și la relația de interdependență care se stabilește între cele două. Totodată, poetul pune accent pe procesul de cucerire a nemărginirii și pe ideea complementarității.

Trasând existența a două spații infinite (spațial exterior și interior), observăm că, în lirica blagiană, ele pot fi dominate prin puterea răului, puterea binelui, respectiv prin iubire: „nu există transcendență divină fără ființă, fără a recurge la verbul «a fi»” (Vidam 317). Volumul „Poemele luminii” ilustrează astfel o perspectivă surprinzătoare, plasând pe același plan cusurul, dezechilibrul, imperfectul, cu pacea, înțelepciunea și liniștea sufletească, toate acestea reprezentând, în aceeași măsură, posibile căi de dobândire a nemărginirii. *Nesfârșitul* (cu o ocurență) este prezent deci și în abisul ființei: „Eu/ stau pe țârm și – sufletul mi-e dus de-acasă./ S-a pierdut pe-o cărăruie-n nesfârșit și nu-și găsește/ drumul înapoi.” (*La mare*). Căutarea de sine implică necesitatea de a abandona infinitul exterior și de a-l coagula pe cel interior. Acum, „Limita de depășit este limita interioară resimțită ca neajuns și introdusă într-un sistem proiectiv, volitiv și paideic (formativ)” (Liiceanu 40). Conștiința unui prea-plin al eului (în *Stelelor*: „C-o mare de îndemnuri și de oarbe năzuinți/ în mine”) presupune tot un proces dinamic: „transcendența, ca trans-ascendență, are sensul divinului, precum transcendența ca trans-descendență are sensul umanului” (Todoran 220). De aici și dualitatea necesară: pentru a contura partea abisală a individului (aici, cu sensul de „profundă”), Blaga folosește termeni aparent antonimici: „Și-ar înflori pe buza ta atâta vrajă,/ de n-ai fi frământată,/ Sfânto” (*Lumina raiului*). Termenul *vrajă* face parte din sfera culturii populare, a superstițiosului, a folclorului, trimițând poate la partea întunecată, pe când vocativul *Sfânto* i se opune prin trimiterea sa religioasă. Prin alăturarea celor două lexeme, vocea lirică schițează ideea interdependenței dintre cele două emisfere: emisfera binelui și emisfera răului. Calitatea de „sfântă” este dată chiar de neliniștile și haosul interior pe care fata le ascunde, haos derivat din primordial figurat și în *Dorul*: „Femeie,/ ce mare porți în inimă și cine ești?”. Această coexistență a

principiilor contrare se accentuează și în alte versuri: „De unde-și are raiul – lumina?/ – Știu: Îl luminează iadul /cu flăcările lui!” (*Lumina raiului*). Contrastul dintre utopic și distopic, rai - iad, respectiv abordarea diferită a formelor de lumină, o dată ca aureolă angelică, serenă, alteori ca flăcări mistuitoare ale iadului, creionează și mai bine ideea necesității *răului*. Raiul reprezintă veșnicia și locul utopic, dar care își păstrează această caracteristică, fiind pus în opoziție cu iadul, locul doar aparent distopic, acesta fiind un rău indispensabil. Flacăra, obiect distrugător în iad, devine simbol al infinitului și al vieții nesfârșite în paradis.

Idei similare sunt reliefate în opera *Vei plânge mult ori vei zâmbi?*. Poetul aduce în prim plan conștientizarea eului, acceptarea de sine a omului care își stabilește natura, hotarele – este un amalgam de bine și rău: „Eu/ nu mă căiesc,/ c-am adunat în suflet și noroi”. Focalizarea pe interioritate din primele versuri se continuă cu reflexia spre zona exterioară: „o dimineată-ți va ucide-odată visul,/ că sufletul mi-așa curat,/ cum gândul tău îl vrea,/ cum inima iubirii tale-l crede”. Pasajul poate impune o dublă semnificație. Pe de o parte, dimineata reprezintă trezirea la realitate, momentul în care eul liric se teme de dezamăgirea persoanei iubite, deoarece contururile sale nu sunt cele percepute de ea. Pe de altă parte, decepția poate veni tocmai din partea eului, deziluzionat de propria incapacitate de a fi așa cum își dorește – de a accede la infinitul spiritual chiar dinspre interiorul unui finit corporal. În acest caz, „Deoarece limita interioară («natura din noi») este fondul recurent al unei vieți, ea se reafirmă cu fiecare nou proiect, devine limită de depășit și redeschide astfel scenariul «de depășit–de atins».” (Liiceanu 41). Versul „Vei plânge mult atunci ori vei ierta?” este întrebarea al cărei răspuns reprezintă aptitudinea de a cuceri sau nu nemărginirea. Prăbușirea întruchipează eșecul, iar iertarea este cea care deschide drumul spre infinit. Versul final vine ca o

concluzie, unde este reluată ideea blagiană a interdependenței dintre pozitiv și negativ: „Nu știi, ca numa-n lacuri cu noroi în fund cresc nuferi?”. Accentul cade pe acceptarea de sine: în intimitatea ființei, torsiunile sufletului, fie rele, fie bune, sunt „acceptate pentru că au, toate, aura prestigiului suprem: prestigiul eului meu” (Liiceanu 16).

Afundarea în abisul infinit al eului este dezvăluită și în poezia *Noi și pământul*: „Atâtea stele cad în noaptea asta./ Demonul nopții ține parcă-n mâni pământul/ și suflă peste-o iască/ năprasnic să-l aprindă”. Implicit, versurile au o relevanță însemnată și în studiul nostru despre *nemărginire*. În căderea lor, stelele cuceresc nemărginirea. Din partea eului, cucerirea infinitului cere renunțarea la substanța chimică, la elementele definitorii ale umanului, la elementele care impun granițele fizice ale trupului. *Demonul nopții* reprezintă sustragerea de la absolut și toate piedicile pe care eul liric le întâlnește în acest parcurs de fuzionare cu lumea nemărginită. În versurile următoare, amploarea spirituală dorită de eul liric este întruchipată într-o formă tangibilă, asemenea unui corp de femeie: „tânărul său trup/ de vrăjitoare-mi arde-n brațe”. Dorința pătrunzătoare de a „gusta” nemărginirea este indicată, în special, prin următoarele rânduri, concentrate asupra unei comparații, a unei metafore, respectiv a unei enumerații: „Nebun,/ ca niște limbi de foc eu brațele-mi întind,/ ca să-ți topesc zăpada umerilor goi,/ și ca să-ți sorb, flămând să-ți mistui/ puterea, sângele, mândria, primăvara, totul.”. Avid de infinit, eul liric se hrănește acum din iubire. Versurile finale întăresc ideea reliefată la începutul poeziei, și anume că inexistența fizică permite nemărginitul spiritual: „în zori de zi aş vrea să fim și noi/ cenușa,/ noi și – pământul.”. *Nemărginirea* este privită prin „poarta inimii, ca o corespondență intimă între natură și om” (Todoran 30). Ea cere un spațiu imperceptibil, amorf, așa cum este subliniat și în *Dorul*. Prin comparația prezentă în prima

strofă a poeziei („Seșos îți bea mirasma și-ți cuprind obraji/ cu palmele-amândouă, cum cuprinzi/ în suflet o minune.”), se dezvăluie cel mai important indiciu: sufletul este singurul element despre care se poate spune că este capabil să cucerească nemărginirea. Acest gând prinde contur sub influența sentimentului, respectiv sub influența iubirii, care duce la geneza veșniciei: „și clipele să-mi pară niște/ muguri plini,/ din care înfloresc aievea – veșnicii.”. Similar, în *Primăvară*, afectul este cel care catalizează nemărginirea: „Lacomii și flămânzi îmi strigă ochii,/ veșnic nesătui ei strigă după ochii tăi”.

Poemul *Sus* sumarizează forța erosului de a dematerializa ființa, de a o apropia ritualic de transcendență și de a o îngloba în infinit ca element tainic: „Așa: când sunt cu tine/ mă simt nespuse de-aproape/ de cer./ Așa de-aproape,/ de-mi pare că de ți-aș striga/ în zare – numele –/ i-aș auzi ecoul/ răsfrânt de bolta cerului./ Numai noi doi./ Sus.”. Surprinzător este faptul că eul poetic se anihilează din punct de vedere fizic, ca mai apoi să ajungă tot într-o ipostază izolată a veșniciei, dar de această dată cu persoana iubită: „Numai noi doi”.

În concluzie, volumul „Poemele luminii” de Lucian Blaga oferă valențe multiple noțiunilor de *transcendent* și *nemărginire*, relevând afinitatea poetului pentru traversarea granițelor impuse de lumea materială și cucerirea a tot ceea ce înseamnă simțire. În volumul menționat, „relația anthropos-cosmos” (Todoran 275) este metamorfozată constant de afect: eul încorporează germenii unei transcendențe primare, apoi se zbate să iasă din sine pentru a cuprinde ilimitatul exterior. Traversarea spre infinitate presupune ulterior recuperarea ființei, cucerind nemărginirea prin iubire – sub această zodie, eul ajunge la „pierdere de sine în fluidul incandescent” (Gană 175). Această dialectică a poeticii nemărginirii, a succesivelor transcenderi se fondează pe caracterul dinamic al actului ca depășire a unei

limite: limite „interioare”, limite „de depășit”, toate sunt, în fond, „de atins” (Liiceanu 41).

Bibliografie

- Blaga, Lucian. *Opera poetică*. Cuvânt înainte de Eugen Simion, Prefață de George Gană, Ediție îngrijită de George Gană și Dorli Blaga. București, Humanitas, 1995.
- Gană, George. *Opera literară a lui Lucian Blaga*. București, Minerva, 1976.
- Liiceanu, Gabriel. *Despre limită*. București, Humanitas, 1994.
- Piclin, Michel. *La notion de transcendance*. Paris, Armand Colin, 1969.
- Pop, Ion. *Lucian Blaga – universul liric*. București, Cartea Românească, 1981.
- Todoran, Eugen. *Lucian Blaga. Mitul poetic*, volumul I. Timișoara, Facla, 1981.
- Idem. *Lucian Blaga. Mitul poetic*, volumul II. Timișoara, Facla, 1983.
- Vidam, Teodor. „Epistemologia postmodernă și transcendența divină în viziunea filosofică blagiană”. *Meridian Blaga 5, Tom 2 – Filosofie*. Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2005, 312-322.